

Ельвіра ЛУЗІК

**ГУМАНІТАРНА ОСВІТА В ПРОЦЕСІ
ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ
ПРОФІЛЬНИХ ВНЗ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Розглянуто стратегію, зміст і найближчі перспективи розвитку гуманітарної освіти, від яких залежить спрямованість, характер і світогляд майбутніх фахівців профільних закладів вищої освіти. Досліджено роль гуманітарної освіти в зростанні інтегрованості сучасної освітньої системи в Україні та підвищенні якісних показників освіти в контексті європейської інтеграції суспільства.

На сучасному етапі розвитку вищої освіти в Україні особливої ваги набувають сутнісні зміни в сфері гуманітарної освіти, які мають важливе значення в подальшому розвитку природничо та технічно орієнтованої освіти. Тому так важливо простежити зміст та спрямованість, стратегію й найближчі перспективи розвитку гуманітарної освіти, від яких залежить характер і світогляд наступних поколінь людей. Для цього потрібен філософський, соціально-етичний, цілісно орієнтований рівень аналізу, який дасть можливість адекватно оцінити як ступінь взаємозв'язку гуманітарної, природничої та технічної освіти, так і ступінь інтегрованості сучасної освітньої системи в Україні загалом, роль гуманітарної освіти в зростанні цієї інтегрованості та підвищенні якісних показників освіти (зокрема, у контексті європейської інтеграції українського суспільства).

Дослідження проблеми гуманітарної освіти — необхідна й обов'язкова запорука ефективності освітньо-виховного процесу, адже мова йде про утвердження нової системи цінностей у контексті загальної модернізації системи освіти, що ставить нас перед нагальною потребою органічного поєднання в освітньому процесі національного та загальнолюдського начал. Ідеться також про організацію навчання як безперервної науково-виробничої діяльності з найповнішим використанням потенціалу вищої школи, про найефективніше використання її кадрового потенціалу в навчально-виховному процесі та науковій роботі. Звідси й підготовка інтелектуала в профільному ВНЗ повинна розглядатися як синхронний процес із трьома складовими: спеціально-професійною, фундаментально-

дослідницькою та гуманітарною підготовкою. Адже найважливішою функцією освітньої сфери є синтез Знання й Віри, досягнення гармонії в їх природній інтегративній взаємодії: віра в можливість врятування Життя й Знання про те, як це зробити. Саме ці найвищі цінності повинні бути основою менталітету особистості в соціумі, основою цілеспрямованості, відбору змісту, методів і засобів освітньої діяльності на всіх етапах навчання. «Лише освічений розум у змозі відокремити істинні елементи, що притаманні традиціям і забезпечують емоціональну стабільність, від тих поглядів та інститутів, які занепадають, оскільки гублять свої функції та значення в суспільстві, що змінюється» – зазначав німецький соціолог К. Манхейм [1].

Вирішення означеної проблеми можна здійснити лише на основі професійно-творчої підготовки фахівців, розглядаючи її як цілісний процес особистісного й професійного становлення фахівця. Цей процес забезпечує умови для самореалізації в навчально-пізнавальній і виховній діяльності та подальший розвиток особистісних і професійних якостей, що сприяють успіху у творчій професійній діяльності. При цьому рівень розвитку творчого потенціалу позначається не тільки на професійній діяльності майбутнього фахівця, а й на самому процесі його життя, тому що в різних видах активності особистості (пізнавальній, світоглядній, трудовій, комунікативній і емоційній) зберігається її творча суть – пошуково-перетворювальна спрямованість.

В умовах становлення єдиного освітнього простору має бути сформована програма інтеграції позитивних національних освітніх програм і стратегій у контексті універсальних загальнолюдських цінностей і освітніх ідеалів, на основі якої буде здійснюватися виховання людства в дусі толерантності, взаємоповаги, діалогу культур, терпимості по відношенню один до одного, відкритої комунікації, віри в раціональний початок, плюралізму думок, гнучкої, а не силової стратегії вирішення конфліктів і подолання криз.

Існує програма «Глобальна освіта з космічним баченням життя», яку розробляв Всесвітній центр виживання й проблем ХХІ ст. при ООН на основі нової парадигми освіти: від диференціювання знань – до їх синтезу, від редукціонізму – до холізму, підтверджуючи духовно світоглядну функцію сучасної освіти як реального механізму включення кожної людини в живий неперервний процес пізнання навколишнього світу й свого місця в ньому. Ця програма стає наріжним каменем майбутніх змін на планеті.

Орієнтація на ці пріоритети й повинна сприяти становленню сучасної системи профільної освіти, що включає в себе гуманістичні та етичні параметри, інтегруючи фундаментально-наукові, спеціальні й гуманітарні знання.

Проблематика наукових досліджень гуманітарної освіти диктується також необхідністю докорінного перегляду навчально-методичних підходів до викладання дисциплін гуманітарного циклу в зв'язку з новою політичною й правовою ситуацією в країні, а саме: усім своїм змістом гуманітарна освіта має бути спрямована на людину в усій повноті її природного й суспільно-

індивідуального буття. Інтереси людини, її щастя, добробут, здоров'я, благополуччя — понад усе, незалежно від того, яка проблема — економічна, природнича, соціально-політична чи соціокультурна — розглядається в будь-якому навчальному предметі.

Серйозного збагачення потребує й дидактична база з урахуванням інноваційних технологій у цій сфері для забезпечення технічного прогресу, розвитку науки, культури, розроблення психолого-педагогічних технологій, вироблення конкурентоспроможної інтелектуальної науково-гуманітарної продукції. Йдеться, зокрема, про визначення основних пріоритетів у сферах як духовної творчості й наукових досліджень, так і громадсько-політичного життя, про надання динамічного розвитку гуманітарним, соціально-економічним наукам для забезпечення високої якості загальної та фахової підготовки, удосконалення системи навчання та виховання, що є складовою оновлення змісту вищої освіти.

Таким чином, сучасна парадигма освіти повинна будуватись, з одного боку, на основі визначення людини абсолютною цінністю й, з іншого боку, на розумінні її як складної структури, яка об'єднує в собі загальне, особисте, часткове й типові. При цьому освітній вимір людського буття характеризує всю сукупність процесів становлення особистості, які, у свою чергу, виступають як умова й необхідна передумова відтворення, функціонування і розвитку соціуму.

Багатоаспектність структури людини диктує необхідність гармонійного сполучення в процесі її розвитку елементів національної й загальнолюдської культури. Такий підхід може базуватись лише на створенні єдиного освітнього простору як необхідної умови сучасного розвитку цивілізації, що припускає гармонійну єдність у змісті виховання й утворення національних та загальнолюдських цінностей, чим забезпечує оптимальні умови для цілісного розвитку особистості. Таким чином, нова гуманітарна парадигма освіти, що формується на основі вітчизняного та зарубіжного досвіду розвитку науки, культури, освіти та виховання, доведених теорією та перевірених практикою знань, має відповідати потребам особистості, суспільства та держави. Основними шляхами досягання цього вбачаються:

- вивчення й розвиток вітчизняної культури;
- опанування мови — фахової та літературної;
- вивчення й рецепція кращих досягнень світової духовної культури й гуманітарної науки, зокрема;
- оволодіння основними засобами залучення до світової культури й сучасних засобів наукової комунікації (вивчення іноземних мов, оволодіння комп'ютерними технологіями, Інтернетом тощо);
- запровадження ефективних освітніх технологій, включно з дистанційними;
- участь у створенні нової системи методичного та інформаційного забезпечення вищої школи через входження України в трансконтинентальну систему комп'ютерної інформації;

- інтеграція академічної та галузевої науки;
- вироблення стратегії розвитку гуманітарної освіти в гуманітарних, технічних, природничих вищих закладах освіти, перспектив відродження й розвитку національної вищої школи, нових педагогічних технологій;
- розроблення системи діагностики якості гуманітарної освіти для визначення відповідності рівня освіти державним стандартам з урахуванням досвіду, який уже набули навчальні заклади України [2].

Виходячи з того, що освіта як відкрита динамічна система повинна забезпечувати здатність до аналізу змін, упередження майбутнього, гнучкості реакції, змінюються також роль та цілі гуманітарної підготовки й системи технічної освіти.

Так, якщо порівняти основну мету технічної університетської освіти із завданнями гуманітарної підготовки в процесі навчання, то головним завданням її є вивчення законів гармонійної взаємодії природи й суспільства та сучасна підготовка можливостей їх практичного використання, що й визначає функціональний напрямок гуманітарної підготовки в технічному університеті. Тоді, у відповідності до характеру свого предмета, гуманітарна підготовка в процесі навчання виконує таку тактичну та стратегічну мету:

- розкриває сутність явищ взаємодії природи, людини й суспільства й пізнає ці закони гармонійної взаємодії (тактична мета);
- з'ясовує й обґрунтовує можливість на практиці використовувати пізнані закони (стратегічна мета).

Сформульовані цілі та завдання вказують місце гуманітарної підготовки в системі технічної університетської освіти — об'єднання фундаментальності, ступеневості пізнання, формування творчого мислення та філософських засад світоглядних позицій майбутнього спеціаліста.

Орієнтація на ці пріоритети повинна сприяти становленню сучасної філософії технічної освіти як міждисциплінарної галузі, яка включає в себе ціннісні, гуманітарні та етичні параметри, що інтегрують природно-наукові, загально-технічні, спеціально-технічні й гуманітарні знання, широко використовує традиції світової й вітчизняної культури.

Виходячи з ролі й функцій гуманітарної підготовки в сучасному суспільстві, в основу формування її змісту в системі університетської освіти повинні бути покладені ідеї фундаменталізації та гуманізації, тобто гуманітарна підготовка класичного університету не повинна носити вузькопрофільний характер. Звідси витікає, що головним елементом удосконалення навчального процесу в профільних університетах повинно стати включення в навчальні плани гуманітарної підготовки природничо-технічних дисциплін і, відповідно, циклу гуманітарних дисциплін у природничо-технічну фундаментальну підготовку. Причому цей процес не можна розглядати як просте змішування вже відомих предметів. Ідеться про створення нового покоління проблемно-орієнтованих інтегрованих курсів, реалізація яких потребує від студентів та викладачів міждисциплінарного синтезу й об'ємного поліпредметного системного бачення. Розробка таких предметів, як основа форму-

вання інтегративних якостей особистості, повинна стати пріоритетною в психолого-педагогічних дослідженнях проблем вищої освіти.

Крім того, в освітній процес, на наш погляд, повинні бути включені такі дисципліни й курси, зміст яких відображає процес інтеграції й диференціації в сучасній науці. Тут не обійтися без використання кібернетики, синергетики та інших галузей знань, що виникли на стиках наук і дозволяють виходити на системний рівень пізнання дійсності.

Таким чином, у змісті оновленої підготовки профільного ВНЗ першорядну роль мають відігравати інтегровані (міждисциплінарні) курси, які містять фундаментальні (філософські й методологічні) знання, що є базою для формування загальної й професійної культури. Ці курси мають стати основою для адаптації випускників профільних ВНЗ до нових професій, спеціалізацій, а також теоретичною основою для розгортання прикладних наукових досліджень. З іншого боку, необхідність удосконалення змісту гуманітарної освіти також обумовлена визначенням у сучасній соціокультурній ситуації пріоритету цілісної особистості. У змісті університетської освіти цей пріоритет виявляється в тенденції гуманізації навчального процесу, суть якого в орієнтації на розкриття потенціалу особистості студента, врахування його можливостей та вподобань, психологічних особливостей. Тому в основу вдосконалення змісту гуманітарної підготовки профільного університету, на наш погляд, повинно бути покладено ряд основних, фундаментальних морально-етичних імперативів:

- загальнолюдські цінності (норми людського спільного проживання);
- національно-орієнтовані цінності (ідея національного самовизначення, національна культурна традиція);
- цінності сучасного світу (демократія, права людини, свобода вибору), які дозволяють на основі системи гуманітарної освіти визначити культ гармонійно розвиненої людини — освіченої, культурної, фізично й морально здорової, соціально-орієнтованої творчої особистості з активною соціальною позицією в суспільстві.

Окремим напрямком досліджень проблеми гуманітарної освіти є системний аналіз підручників і посібників із гуманітарних дисциплін та напрацьовування концептуально-конструктивних ідей щодо підготовки навчальної літератури з гуманітарних дисциплін у профільних ВНЗ України. Виявлено, що вітчизняна навчальна література часто послуговується застарілими ідеологемами, віджилими стереотипами, позначається недоречностями, фактологічною суперечливістю, описовістю й декларативністю.

Опрацювання різноманітних навчально-педагогічних видань засвідчило в них брак сучасної методології опрацювання навчальних дисциплін, культурологічного збагачення та спрямування їх на внутрішній світ студентства, становлення особистого «Я» майбутніх фахівців. Рідко студенту щастить натрапити на інформацію, з якої можна відчутти, що культура розвивається неперервно, змінюється засобами кожного фаху та модернізується завдяки

притокові об'єктивних і сучасних на даний момент процесів, а він відчуває себе спроможним вплинути на її хід культурою усвідомленої й творчої професійної праці.

Очевидною є диспропорція між змістами розділів, епох, галузей гуманітарних та природничих знань як галузей культури. Не відтворено зв'язку між галузями, який існує в часовій та просторовій реальності, не показано ролі й місця української культури у світовому контексті.

Невід'ємною складовою досліджень проблем гуманітарної освіти є проблема словесності, зокрема — української та іноземних мов, перетворення її на провідний засіб становлення та виховання нової генерації української інтелігенції, спроможної власним прикладом духовно збагачувати середовище своєї професійної діяльності [3]. З огляду на те, що у ВНЗ введено курси вивчення української та іноземної мови професійного спрямування, доцільним стає укладання російсько-українсько-англійських словників та опрацювання сучасної науково-технічної лексики, що диктується розширенням міжнародних зв'язків України.

Оскільки мовний і мовленнєвий компоненти є головною ланкою в практичній діяльності викладача вищої школи, то виникає потреба в удосконаленні структури й методів його професійної підготовки на рівні визначення структури й змісту знань із мови, основною метою якої є комунікативність, вільне, уміле користування нею в усіх сферах життя, особливо в професійній педагогічній діяльності. Саме комунікативний метод орієнтує учнів на потребу в нових словах, а значить, і в нових знаннях, отже, активізує пізнавальну діяльність, сприяє пошуку незвичних, оригінальних форм її розвитку, що має значення для студента й викладача, по-перше, як засіб синтезу та аналізу змісту навчального матеріалу, по-друге, як джерело інформації про структуру предмета вивчення, закономірності та особливості його застосування, по-третє, як інструмент підвищення мовної мовленнєвої культури майбутніх фахівців [4].

Україна прагне бути європейською державою, тому модернізація вищої освіти має відбуватися в межах Болонського процесу, метою якого є створення європейського освітнього простору. Особливої ваги набуває освоєння іноземних мов у всіх типах вищої школи. Розв'язання ж багатьох сьогочасних актуальних проблем у мовній підготовці можливе тільки на основі впровадження моделей гуманістично зорієнтованого навчання й виховання молоді із широким залученням інтелектуалізованих систем навчання (ІСН), зокрема мультимедіа, що сприяють студентіві реалізувати його природний освітній, соціальний і духовний потенціали, а викладачеві — можливість повною мірою реалізувати методи індивідуалізації й диференціації. Крім того, дослідження показали, що використання інтелектуалізованих систем навчання на заняттях сприяє формуванню понять, відпрацюванню навчальних умінь та навичок, контролю та самоконтролю, засвоєнню навчального матеріалу, організації індивідуальної роботи студентів, спонукає їх до вивчення предмета, розширює мотивацію [6].

Таким чином, здійснити справжню, а не декларовану реформу в підготовці фахівців у руслі парадигми гуманізації освіти (що орієнтує особистість, її професійну діяльність не на загострення суперечностей між людиною й світом, а на гармонійне існування людини в довкіллі) можна, лише коли особистість студента розглядається як самодостатня цінність, а педагогічне спілкування між викладачами й студентами — як спільна діяльність, усі учасники якої ставляться один до одного й до самих себе як до суб'єктів, і як взаємодія, учасники якої ставляться один до одного як до мети.

Як уже зазначалося, засада інноваційної освіти полягає в тому, що вона спрямована на формування світогляду, заснованого на різноманітності критеріїв прийняття рішень, терпимості до інакомислення та моральної відповідальності за свої дії, гармонійності, системності інтелектуальної діяльності. Це, передусім, гармонія різних рівнів мислення: предметного, операціонального, теоретичного, конструктивно-евристичного та світоглядно-особистісного.

Сьогодні, коли концепція, яка подає природно-наукове та технічне знання як єдино раціональне, істинне, виявила свою повну непридатність. Гуманітаризація, що ґрунтується на інтеграції не лише різних наук, а й різних способів пізнання дійсності, відкриває нові перспективи й нові можливості освоєння світу та його гармонізації.

Таким чином, поставлені нині завдання гуманітарної освіти являють собою найближчу, історично обумовлену мету її перебудови, котра приведе до кінцевої загальногуманістичної мети — формування розвиненої особистості.

Розглядаючи методичні аспекти гуманітаризації професійної освіти, необхідно, на наш погляд, виділити ряд напрямків у вирішенні цієї проблеми. По-перше, це проникнення гуманітарного знання і його методів у сам зміст природничо-наукових і технічних дисциплін. По-друге, переорієнтація історичних фрагментів природничо-наукових дисциплін на гуманітарну спрямованість. По-третє, комплексне засвоєння теоретичних знань про людину, яка включена до технічних систем, що сприятиме розкриттю людського, культурного змісту профільної освіти. Цей зміст повинен знаходити вплив у світоглядних засадах наукових та інженерних концепцій, в історії винаходів і відкриттів, у драматичних життєвих шляхах видатних учених та інженерів. Практично невичерпними є закладені в сфері науки й техніки резерви естетичних переживань та естетичного виховання. Не варто нехтувати й етнокультурними чинниками технічної та природничо-наукової творчості, що також є одним із засобів формування в студентів розуміння змісту знань, а значить, і всієї людської діяльності.

Отже, гуманітаризація (зовнішня й внутрішня), становлячи важливий аспект гуманітарної освіти (в тому числі природничо-наукової та технічної), не вичерпує змісту гуманізації. Остання передбачає також шире піклування про долю кожного студента, усіляку підтримку його думки й позиції, готовність підтримувати з ним діалог як із цілком рівноправним партнером,

який становить собою цілісну систему, здатну до постійного самовдосконалення та саморозвитку.

Неперервність як актуальний напрямок сучасної освіти своєю метою іманентно передбачає самовизначеність особистості, що росте й формується, є тою ланкою, без якої неможливий гармонічний розвиток особистості та суспільства в цілому.

Ідея неперервної освіти підтверджує думку тих, хто вважає, що в разі, якщо її метою стає вільний розвиток особистості, культивування здібностей та устремлінь людини, котра росте й розвивається протягом життя, то знання, уміння й навички стають лише засобом навчання. Таким чином, неперервна освіта є особистісно орієнтованою, є тим ланцюгом, без якого неможливий всебічний розвиток особистості.

У Національній доктрині розвитку освіти перехід із предметного на особистісно орієнтоване навчання розглядається як один з актуальних напрямів удосконалення якості освіти, сутність якого полягає в людському вимірі, у формуванні цілісного «образу» особистості. Наповнення індивідуально-особистісним змістом освіти має визначатися моральними та соціальними потребами та ціннісними орієнтаціями майбутніх професіоналів. Ідеться про необхідність переходу «від навчання викладачем» до «навчання вивченням», коли знання не транслюються, а здобуваються, створюються, співстворяться в спільній пізнавальній діяльності студента й викладача [5].

Модернізація професійної підготовки у вищій школі неможлива без оновлення її структурних елементів. Зокрема, педагоги виділяють: особистісно-гуманітарну орієнтацію навчального процесу – змісту освіти; системне бачення професійної діяльності; педагогічні діагностування й моніторинг; становлення активної професійної позиції й творчого стилю діяльності; формування комунікативної культури; оволодіння мистецтвом менеджменту й маркетингу тощо. На часі вести мову про створення науково обґрунтованої концепції особистісно орієнтованої освіти з урахуванням безперервності й наступності, оскільки реальне становище в системі освіти актуалізує проблему реформування професійної підготовки й дозволяє успішно виконувати замовлення суспільства на підготовку високопрофесійних і конкурентоспроможних кадрів, котрі відповідатимуть вимогам світових стандартів і будуть здатні творчо виконувати професійні функції. Адже головний напрям змін у сучасному українському суспільстві, що нині відбуваються в сфері освіти, пов'язаний із поверненням інтересів, бажань та здібностей того, хто навчається, до навчального закладу.

Розробка різноманітних аспектів професійної підготовки майбутніх спеціалістів вищої кваліфікації, апробація нестандартних форм, способів і методів навчальної роботи зумовили необхідність теоретичного обґрунтування й створення методичної бази із проблем особистісно орієнтованого навчання й освіти майбутніх фахівців.

Попри те, що в організації безперервної освіти є ще чимало невирішених питань та проблем як концептуального, так і прикладного характеру, за роки

функціонування безперервної освіти здійснено вагомі експериментальні напрацювання, які викликають зацікавленість фахівців. Ідеться, зокрема про:

- навчально-науковий комплекс у режимі реальної дії модуля безперервної освіти, що поєднує в собі дитячий садок, школу раннього розвитку, що працює за розвивальними програмами з дітьми від 2 років, загальноосвітню школу, центри допрофесійної підготовки та вищий навчальний заклад;
- функціонування так званих інтегрованих кафедр, які організаційно об'єднують учителів загальноосвітньої школи та викладачів вищого навчального закладу. Учителі школи, працюючи на такій кафедрі, глибше ознайомлюються з науково-дослідною роботою, формують реальні уявлення про ті умови та вимоги, до яких вони готують своїх учнів — майбутніх студентів. Викладачі вищої школи, у свою чергу, проникають у скарбницю шкільної методики викладання, формують своє уявлення про проблеми та рівень підготовки учнів у загальноосвітній школі;
- створення інтегрованих навчальних програм із різних дисциплін для школи та вищого навчального закладу, завдяки чому систематизується базова фундаментальна підготовка, з'являється можливість для більш ефективної організації самостійної роботи учнів та студентів [6].

Так, брак наступності на перехресті двох ступенів освіти: школа — вищий навчальний заклад — спричиняє цілу низку негативних наслідків: дублювання змісту освітньої діяльності, втрату інтересу до навчання, гальмування розвитку обдарованої особистості. Певне дублювання змісту освіти в ліцеях та вищих навчальних закладах (професійно орієнтоване навчання), з одного боку, наближає учнів до майбутньої професії, а із другого — значно знижує їх інтерес до вивчення низки дисциплін вищої школи через те, що діти вже вивчали їх у ліцеї. При цьому потерпає загальноосвітня підготовка, оскільки частина шкільних предметів знімається з навчального плану загальноосвітнього закладу, а на їх місце вносяться дисципліни вищої школи. З іншого боку, означена модель здобуття освіти має ряд змістових та організаційних переваг: питань, пов'язаних із наскрізним навчанням і вихованням у світлі Національної доктрини, законів України про освіту та Болонського процесу, з пошуком шляхів удосконалення наступності в системі ступеневої освіти.

Таким чином, дослідження в галузі соціально-гуманітарної проблематики розглядається як необхідна й обов'язкова запорука ефективності гуманітарної освіти та виховання студентської молоді.

1. Виходячи із сучасної парадигми освіти, як відкритої динамічної системи, головним завданням гуманітарної підготовки фахівців профільних вищих навчальних закладів є вивчення законів гармонійної взаємодії природи й суспільства та сучасна підготовка можливостей їх практичного використання.

2. У змісті оновленої підготовки профільного ВНЗ першорядну роль мають відігравати міждисциплінарні курси, зміст яких відображає процес інтеграції й диференціації в сучасній науці, що містить фундаментальні (філософські й методологічні) знання, які є базою для формування загальної й професійної культури.
3. В основу вдосконалення змісту гуманітарної підготовки в профільному ВНЗ, на наш погляд, повинно бути покладено ряд основних, фундаментальних морально-етичних імперативів:
 - загальнолюдські цінності;
 - національно-орієнтовані цінності;
 - цінності сучасного світу.
4. Теоретико-методологічне обґрунтування структури та змісту інтегрованих навчальних курсів є основою переходу від описової категорії «врахування творчої педагогічної сфери» до діяльнісної категорії «створення творчої педагогічної сфери».

Література:

- Ї Ÿ Акперов И.Г. Прогнозирование потребности в специалистах и управлении региональной системой образования. — М.: Высшая школа, 1998. — 187 с.
2. Актуальні проблеми гуманітарної освіти: збірник наукових праць / За ред. А.М. Ломаковича і Г.В. Онкович. — Київ-Кременець: КОГП ім. Тараса Шевченка, 2004. — 400 с.
- „ Ÿ Коломієць О.Б. Педагогічне забезпечення культурологічної складової в підготовці студентів технічних вищих навчальних закладів: Дис. к. пед. н. за спеціальністю 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти. — К.: ІВО АПН України, 2004.
- Ї Ÿ Лук'яненко О.Г. Реалізація принципу неперервності в профорієнтаційній роботі зі старшокласниками та фаховій підготовці студентів-майбутніх словесників: Дис. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 — теорія й методика професійної освіти. — К.: ІВО АПН України, 2003.
- Ї Ÿ Мамчин О.Б. Формування лінгвістичного складника професійної компетентності вчителя початкових класів (на матеріалі синтаксису слов'янських мов): Дис. канд. пед. н. за спеціальністю 13.00.04 — теорія і методика професійної освіти. — К.: ІВО АПН України, 2003.
6. Мова й культура (науковий щорічний журнал). — К.: Видавничий дім Дмитра Бурого, 2004. — Вип. 7. — Т. IX. Актуальні проблеми сучасної філологічної науки. — 336 с.

Ельвира Лузик. Гуманитарное образование в процессе подготовки специалистов профильных ВУЗ Украины: проблемы и перспективы

Рассмотрена стратегия, содержание и ближайшие перспективы развития гуманитарного образования, от которых зависит направленность, характер и мировоззрение будущих специалистов профильных высших

учебных заведений. Исследована роль гуманитарного образования в усилении интегрированности современной образовательной системы в Украине и повышении качественных показателей образования в контексте европейской интеграции общества.

Європейська інтеграція суспільства потребує більш інтегрованої сучасної освітньої системи в Україні та підвищення якісних показників освіти в контексті європейської інтеграції суспільства.

Аналізуючи сучасну освітню систему в Україні, досліджено роль гуманітарної освіти в посиленні інтегрованості сучасної освітньої системи в Україні та підвищення якісних показників освіти в контексті європейської інтеграції суспільства. Досліджено роль гуманітарної освіти в посиленні інтегрованості сучасної освітньої системи в Україні та підвищення якісних показників освіти в контексті європейської інтеграції суспільства.